

ЗАХАР ПРИЛЕПИН

ПИШЕМ ПРОЗУ ТАКО ДА ЗВУЧИ
КАО ПОЕЗИЈА*Разговор водила и превела Сања Милић*

Руски писац Захар Прилепин (1975) написао је седамнаест књига, приредио дванаест зборника и антологија, играо у пет филмова и снимео шест музичких албума. Био је у Донбасу, демобилисао се, и наставља да пише уметничку прозу, књиге из области историје књижевности и публицистику, да снима филмове, да организује књижевне и музичке догађаје. Његова проза преведена је на 25 језика, преводи се и даље, широм света.

Овог октобра Прилепин путује у Париз на округли сто поводом 150-годишњице рођења Максима Горког, затим на седмодневну турнеју по Италији – у граду Касино уручиће му награду „Letterature dal fronte” за роман *Патолозије*. Из Италије најпровокативнији руски писац иде у Франкфурт, на највећи европски сајам књига.

Овај интервју настао је крајем августа у Београду, по његовом повратку са граничног прелаза са Босном и Херцеговином. Прилепина нису пустили да пређе границу и оде на сопствено књижевно вече у Бању Луку, да учествује на књижевној манифестацији Кочићев збор. Написали су да представља опасност по безбедност БиХ и по њене међународне односе. У комшилуку су сви реаговали, у Републици Српској протестовали. У Србији су ту забрану осудили писац и академик Душан Ковачевић, социолог и професор Слободан Антонић и редитељ Емир Кустурица. Професионална уметничка, књижевна и ина удружења се нису огласила.

Сања Милић: *Вашу прозу у Србији читамо од 2009. године када су у нашим књижевним часописима објављени први преводи*

Ваших ирича. Захваљујући босиођи Радмили Мечанин, уследили су иреводи романа Патологије, Сањка, Црни мајмун, Обитељ, заиим иријоведачких књиџа Ципеле пуне вруће вотке, Грех, Осмица, Седам живота, књиџе есеја Није туђи рат и докуменитарне ирозе Писма из Донбаса. Недавно је изашло друџо сриско издање романа Обитељ. Уз Србију, највише Вас иреводе у Француској. Како разумете зашито су баш сриски и француски чииаоци најзаиниересованији за Ваше књиџе?

Захар Прилејин: Мислим да за то постоји историјско објашњење. У Русији је владала озбиљна франкофилија, огроман део културе је настајао под директним француским утицајем, практично је читав „златни век” такав. Затим је уследио повратак Русије у Француску на таласу Наполеоновог одступања и продирања Руса изван сопствених граница. Французи су до 19. века имали веома далеку представу о Русији, али је у целом 19. веку постојао снажан утицај руске културе на читаву Европу – Достојевски, Толстој, Чехов, музика, позориште, балет – али пре свега утицај на Француску, која је потом била наш велики савезник у време Првог светског рата, затим смо имали сложене односе... Са Француском имамо дугу заједничку историју и, иако карактер Руса и Француза није сличан, Французе привлачи њихов антипод. У Србији је нешто сасвим друго, такође историјски условљено. Мислим на сарадњу у Првом светском рату, на догађаје везане за добијање независности Србије од турске империје, то је све веома важно, надам се за Србе, и веома важно за Русију. У Русији је дуго постојало лажно осећање блискости свих словенских народа. У 19. веку је била веома јака идеја да су Руси, Пољаци, Бугари, Чеси, Срби, Украјинци, Белоруси блиска словенска породица и да је могуће формирање неког словенског конгломерата у Европи, али то није тако. Не желим да кажем да имам нешто против Пољака или Бугара, али верујем да је нама суштински близак само један народ, српски народ, са којим имамо заиста праве, топле, искрене међусобне односе и ако се ми од Француза разликујемо, са Србима постоји осећање правог братства. Могу то да потврдим личним примером – дођем у Србију, наступам, и ако је у сали 300 људи а има 300 мојих књиџа, људи ће све купити и тражити да им потпишем, чак ни у Русији није увек тако. Понекад кажем како је Србија јединствена земља у свету у којој можете да устанете и кажете да је Русија најјача и да ће све победити и да људи почну да аплаудирају. Када бисте то рекли у Немачкој, Француској, Италији или Америци, то их не би обрадовало, могла би и полиција да вас одведе.

Сањка је Ваџ најиревођењији роман, објављен широм свеџа – од Кине до Италије, и у Русији је имао највише издања. Чиме објашњаваџе ѿпоуларносџ ове своје ране књиже?

Мислим да ће 21. век бити век повратка левој идеји, не социјализму или комунизму у чистом виду, већ некаквим социјалним преображајима зато што је свет какав познајемо у том капиталистичком, буржоаско-либералном виду данас престао да се развија, почео је да деградира. Економске успехе немају ни водеће земље у таквом свету, у Америци је осиромашео велики број становника, проблеми су се појавили у Шпанији, Италији, чак и у Немачкој и Великој Британији, најјачим земљама Европе. Као човек који путује, који је боравио у тим земљама, видео сам економски дисбаланс, социјалну деградацију, огроман број сиромашних, власти покушавају да се снађу са таласима миграната, неравномерно је распоређен доходак, радници су понижени. Све што је било актуелно у 19. веку и у највећем делу 20. века, а потом постало предметом подсмеха, сарказма, ироније – како је све то глупи и нелепи марксизам и лењинизам, данас је опет актуелно. Ја сам апсолутно убеђен да је у свету огроман број незадовољних и раздражених, видим их у разним земљама које на један или други начин очекују антибуржоаски реванш. *Сањка* је демонстрација незадовољних у 21. веку, не оних које је описао Максим Горки или социјалисти из било које европске земље, или Виктор Иго, то је нови тип младих, дивљих, образованих, злих младића и то необичним начином наилази на одзив и у Кини и у Италији и где год хоћете. И у тим земљама где је све лоше и ружно и непринципијелно, где је јака буржоазија, тамо читају *Сањку* и говоре – нама је неопходан такав *Сањка*, он је веома добар. А у земљама које нису напустиле социјализам, говоре: видите, ако се будете лоше понашали као у Русији, доћи ће и овде *Сањка*.

Снимање филма ѿо моџивима романа Обитељ ѿочео је ре-диџел Александар Веледински, код нас ѿознаџ ѿо филму Географ је пропио глобус, са Конџианџином Хабенским у главној улози. Да ли сџе узбуђењени, да ли ѿо доживљаваџе као комџилимениџ за своју ѿрозу?

Мене екранизације не брину, ја сам одговоран само за сопствени текст и видим филм као могућност продаје извесног броја примерака књиге. Када у Русији екранизују класику коју су наводно сви читали, на пример *Мајсџора* и *Марџарџџу* или *Идиоџа* Достојевског, та књига увек заузме прво место на листама продаје.

Зато је за мене екранизација начин да читаоци купе књигу, или је позајме у библиотеци и сазнају како је заиста било. Мени се чини да има нечег апсурдног када писац брине како ће екранизовати његово дело, смета редитељу, почиње да иде по местима где се снима, има примедбу на глумце, сценаристе, светло, то је глупост. Ако си написао добру књигу, она постоји независно од тога како је екранизована. Толстојеву *Ану Карењину* екранизују сваких пет година и све светске звезде играле су Карењину, све су различите и све су прелепе. Можда би Толстој пребио прсте свакоме ко је екранизовао његов роман, али не би био у праву. Сасвим је јасно колико је дубок његов текст и колико различитих интерпретација допушта. Интересантно је поредити Карењину Кире Најтли, Карењину Софи Марсо, Карењину руских глумица Татјане Самојлове или Татјане Друбич, или бразилску, или било чију Ану Карењину. То је задивљујуће. Зато ако имам добар текст и ако га екранизују то је добро, можда ће и други пут желети да га екранизују. Било је речи о томе како ваш режисер Емир Кустурица хоће да сними *Обићтељ*, српска екранизација би била крајње занимљива. Наравно, ја ни за шта не бих приговарао Кустурици чак и када би он урадио све по свом, на пример Соловјецки логор пренео у Србију и свим јунацима дао друга имена и опет ангажовао Монику Белучи... био бих веома срећан када би се све то десило.

Роман Обићтељ су и њублика и крићика, у Русији и у свећу, једнодушно оценили као врхунски. Око ње књиџе су се ујединили и они који Вас воле и они који Ващу књижевности њомало њоћцењују зајто щћо се не слажу са Ващим њолићичким сћавовима и друщћивеним анџажманом. Да ли и Ви Обићтељ смајраће својом најбољом књиџом, може ли њисац уоћщће да вреднује, да њрави хијерархију унућар сојсћивеноџ оћуса?

Наравно да може, то је мој последњи уметнички роман, моја најзрелија књига, већа од мене како ја себе видим, како видим своје могућности. Прихватио сам се писања те књиге из глупости, да сам имао памети не бих се ухватио толиког посла – то је 150 ликова, двотомна књига, то је затвор у коме нисам лежао, то су ситуације и догађаји који су се десили пре сто година, људи из различитих средина, разних социјалних слојева и разних националности. Свако је морао да говори на свом језику, да има сопствени речник и биографију. Био сам веома наиван, планирао сам да напишем невелику причу и дам је Велединском зато што је он тражио да напишем нешто о Соловкам, али онда сам почео да проучавам ту тему и читао сам грађу три године, логорску докумен-

тацију. Почео сам да пишем причу, она је прерасла у повест, затим у роман, а роман се преобразио у епопеју и то зато што сви ликови имају прототипове па су почели да се натапају, да нарастају и оживљавају. Ја никада нисам волео књижевно кокетирање типа – ето ја пишем, а ликови сами по себи оживљавају, али ту сам први пут осетио да се дешавају неке ствари које не можеш да контролишеш, све почиње да се креће само по себи. У почетку ти вучеш тај роман, а после он тебе увлачи у себе. Када пређеш половину све се креће само од себе, само треба успети све то записати.

Ваши први роман Патологије настао је десет година после рата у Чеченији. Да ли је потребна дистанца да бисте написали уметничку прозу о рату у Донбасу?

Питање није у томе да ли ми је потребно да се све смири или прихвати, написао бих, али како сам провео три године у Донбасу накупило се веома много посла. Обећао сам да ћу да напишем биографију руског песника Јесењина, кључног, базичног песника руског народа, ја одавно размишљам о његовом животу и сада то пишем, то је један посао. Затим, у Русији је постојао национални херој Стјепан Матвејевич Разин, бунтовник који је подигао велики устанак против царске власти, о њему је настало много народних песама, митова, легенди, бајки, он је један од кључних људи у руској националној свести, желим да о томе пишем, то би био историјски роман какав до сада нисам писао. Тражили су то од мене и можда ћу се тога прихватити. Обећао сам и да ћу да напишем биографију свих руских писаца војника, свих који су ратовали – то су Лав Толстој, Гаршин, песник, то су руски класици 19. века до Велимира Хлебњикова који су имали неки однос према рату и то је сада за Русију веома важно, већ је објављен први том (књига *Вод. Официри и добровољци руске књижевности*, Москва 2018, прим. С. М). Обећао сам и биографију Михаила Шолохова, великог руског писца и треба да напишем роман о Донбасу. Ужаснут, гледам одакле да почнем, то је посао за наредних око десет, петнаест година.

Зашићо Јесењин, зашићо је Вама важан Јесењин?

Због свега. Мој живот, моја књижевна биографија почела је са Јесењиним. Преселили смо се из села Иљинка у Рјазањској области у град Держинск, тада још у Горковској затим Нижегородској области. Имао сам детињство на селу – краве, коњи... а онда смо се преселили у велики град – димњаци, фабрике, смог...

да бих дошао себи почео сам да читам поезију, имао сам девет или десет година, моја прва озбиљна књига био је Јесењин, сишао сам с ума, променила се моја физиологија. Он је такође из Рјазанске области, такође из села као и ја и ја сам га схватао као, претерано речено, свог претходника. Код њега постоје стихови „Ја сам последњи песник села”, 100 година касније ја себе тако видим као последњег песника села, последњег писца села. О Јесењину постоји и много митова – како је прихватао или није прихватао совјетску власт, да ли су га убили или је извршио самоубиство... Имао је и веома интересантну биографију, ту је много лепих жена, играчица Исидора Данкан, све је то интересно.

Јесу ли ља убили или не?

Прочитаћете књигу па ћете видети. Надам се да ћу је завршити ове јесени. У Србији сви за Јесењина знају и надам се да ће превести ову књигу иако овде не преводе моје књиге о књижевности, али ће ову, надам се, превести тим пре што је пишем веома једноставно и трудим се да буде занимљива.

Могу ли ја да је преведем?

Договорили смо се, први сте питали.

Књига Грех је збирка прича које повезује јунак по имену Захар. То је једна од Ваших раних књига. Често се у маркетиншке сврхе живој јунака ње књиге поистовећује са Вашим живојом. Да ли Вам смета када издавач највише „радио као гробар”, а не највише да с ње дипломирали на Филолошком факултету, или да с ње најмлађи писац чије се дело изучава у програму Историје руске књижевности на руским државним универзитетима?

Не смета ми, уопште о томе не мислим, тим пре што сам заиста радио као гробар, као избацивач и разне друге ствари. То је бизнис, то је маркетинг, њима је то потребно, треба их пустити да то раде. Када сам почињао да пишем мени је било потребно да имам тамо неку биографију. У руској и не само руској књижевности се то подразумева да треба да будеш не само писац већ и неко други, као писци које смо у Совјетском Савезу волели у мом детињству, као Џек Лондон, као Хемингвеј, као Егзипери и то је било делотворно, то је утицало на мене. Али када сам сазрео, постало ми је свеједно да ли имам биографију или не, колико је високо моје образовање. Могу да кажем исто што и за екранизације – најва-

жнији је текст. Људи прочитају корице и онда почну да читају књигу, само текст има значење, све остало нема. Хоћу да моји издавачи објављују моје нове књиге и да не западају у финансијске проблеме због тога. Некад на корице желе да ставе Сабор Василија Блаженог, руског медведа, балалајку, мене с оружјем... шта год. Ја сам одговоран само за текст.

Колико интуиција води писца приликом писања?

То је индивидуално, хоћу да кажем када сам писао *Патологије*, *Грех* и *Сању*, то су биле књиге о мени и мојим познаницима, о мени блиским људима иако је ту доста другачијег додато да би текст функционисао, има и много биографског, то важи и за *Цицелу њуне вруће војке*. Разумем како се то ради и могу да напишем још пет таквих књига и зато их не пишем, не желим да напишем још један *Грех* или *Цицелу*, или још једне *Патологије*. Када пишеш, желиш да се бавиш оним што не умеш, нечим огромним. И када сам писао *Обишљ* радила је интуиција али и цео спектар физичких способности – чуло мириса, слух, вид, додир, али и ум и подсвест, ако се озбиљно према томе односиш. Одлазио сам у село на пола године, престајао да пијем и да пушим, живео усамљенички као монах, испосник, тако постајеш чист и то почиње да функционише, почињеш да разумеваш ствари које на другим местима и у свакодневном животу не би могао.

Ваца проза се доживљава као дубоко емоционална. Зашто је важно да се пише емоцијама а не речима?

Емоцијама, да. Мислим да је то као питање о Јесењину, ја пишем прозу тако да она звучи као поезија. Мени много људи пише писма – какве су доживљаје имали, каква им је биографија – кажу то је добар сиже за твој роман. Ја свима захвалим, али се ни са ким не сретнем, не пишем о сижеима. Сви сижеи су банални – смрт, љубав, рат, рођење, све је јасно. То могу да измислим, важно је да када се стигне до детаља погодиш оно што је најважније за тебе, што још ниси сам формулисао, да нађеш оправдање за себе, да осетиш присуство Бога на земљи, таква осећања се предају кроз поезију. Ја зато толико уважавам своју преводитељку Радмилу Мечанин, она многе ствари ради адекватно, и захваљујући сличности руског и српског језика, наравно, али много шта је код мене устројено на неправилној фрази, на неком обрту речи. Проза није правилност језика, то није прича испричана од тачке а до тачке б. Неки критичари на пример истргну фразу из мог романа и кажу – видите

ли, то није писмено, субјекат–предикат–објекат, тако треба правилно распоредити речи. То није уџбеник, ја пишем реченицу тако да она изазове емоцију, да човек мора да се пита, да се зауставља кад чита, да му нешто привуче пажњу. Он треба да се заустави и још једном прочита, та реченица је као чаролија, шаманство, она треба да пренесе одређено осећање – то је важно у књижевности, а никада прича коју треба испричати.

Увек сīте искрени, и када љоворитиē и када љициетиē своју књижевност и када љициетиē чланке, радиџиē емисије... Да ли Вас љо коџиџа у љрофесионалном и у личном живоџиу?

Хвала на комплименту. Мислим да је то прво ствар карактера, тако сам васпитан и тако сам одрастао. Био сам веома отворен према свету, радостан, желео сам свету само добро. Када сам почињао у књижевности хтео сам да се свима допаднем, да свима будем добар, да ме награђују, да им будем симпатичан, да ме воле и либерали и патриоте и власт и жене и мушкарци и деца, а затим се то завршило. Истина је да се многим људима не допадам, код неких изазивам просто мржњу, али то ме не брине зато што не тежим да се било коме допаднем, постоје ствари које су много важније од тога. Постоји човечији пут, постоји Бог и ти си дужан само томе да одговараш, да следиш сопствени пут. А затим то је веома удобно, ако увек говориш истину, нико и не може да те ухвати у лажи. Десетине хиљада људи читају те књиге, стотине хиљада читају текстове, а ја увек говорим истину тако да ми нико не може рећи да сам негде слагао.

Како је расџад Совјетскоџ Савеза љо Вашем миџљењу уџициџао на руску књижевност и на ону коју Ви љициетиē?

Дао је илузију старијем поколењу писаца и редитеља да ће од тог тренутка бити слободни, да их нико неће дирати и да ће моћи да направе нова ремек-дела пошто сада живе у слободној земљи. То се показало као илузија зато што књижевност и кинематографија деведесетих година и почетком двехиљадитих нису дали готово никаква велика дела. Ако су дали неко ремек-дело, оно није о томе како је Русија постала прелепа и слободна, нити о догађајима из 1991. или 1993. године, о томе није написан ниједан роман, ниједна добра поема или песма, није снимљен ниједан филм. Као да се десило нешто метафизички неудобно руском народу, за разлику од много крвавије, страшније револуције 1917. године и грађанског рата у совјетској Русији који су дали огромну литера-

туру, величанствену поезију, права ремек-дела – и црвеногардејска и белогардејска, а највише совјетска. Распад Совјетског Савеза ни до чега није довео у стваралаштву, као нешто нељудско, као да господ Бог није дао могућност да се све то опише. Чак и о грађанском рату у Русији није ништа написано, а он се код нас непрестано води – Придњестровље, Јужна Осетија, Абхазија, Чеченија, сада Донбас, свих ових 25, 27 година дешава се грађански рат и о томе нису написане практично никакве књиге. Као да се то тамо негде неком другом дешава. Као да смо починили неки страшни грех разваливши земљу и тај грех све време потискујемо на периферију свести, као да не желимо да знамо за њега.

Око 2010. године појавило се моје поколење, генерација садашњих четрдесетогодишњака, и оно не слави распад Совјетског Савеза, не слави убијање социјализма, оно пре свега промишља шта се десило, зато што је то наше детињство, наша младост и ми видимо да смо много тога изгубили иако веома добро знамо да је у то време било трагедија и зверстава. Али за многе ствари треба платити, скупи су и слобода и идеализам и правичност, ништа не бива тек тако.

Играли сѝе у ѝеѝ филмова, најновији је Гајлер (јерменска реч за вукове, ѝрим. С. М). О својој ѝрвој улози имаѝе духовиѝ есеј у књизи Летећи бурлаци. Какво је искусѝво џлуме и да ли може да ѝослужи у ѝисању?

Не, мислим да то није обавезујуће искуство, просто сам имао времена и радозналости да то урадим да бих видео како то изгледа. За мене нема никакве разлике радити као гробар, избацивач, камионѝја, музичар (то је такође веома интересантно, бити на сцени пред десет хиљада људи), ето и глумац. Помислио сам – то још нисам радио, хоћу ли моћи да играм у филму? У Русији се данас веома строго односе према књижевничком послу, типа – не треба да играш у филму, то је срамота, али Владимир Мајаковски, руски геније, је играо у филмовима, у црно-белим, немим и радио је то са задовољством. Имали смо великог писца у 20. веку Василија Макаровича Шукшина који је био и генијални глумац. То је могућност да другим средствима испричаш, покажеш то о чему пишеш. Мени је то забавно и не мислим да то има било какаве везе са књижевношћу, ништа од тога не желим да описујем. С друге стране, када бих имао таленат Чарлса Буковског, он је написао роман *Холивуд* о томе како су екранизовали његов сценарио, можда бих нешто написао. Било је много забавног, много глупог али и много веселог и интересантног на снимањима, можда ћу о томе некад

нешто и да напишем. То јест ја као медвед, као било која шумска животиња, скупљам плодове за будућност, сада ми то није неопходно али можда ће за двадесет, тридесет година то искуство некако нарасти и можда ћу тада о томе писати, сада не желим.

Како је настао филм Дежурство, који је у априлу ове године добио главну награду на Трајбека фестивалу у Њујорку?

То није мој сценарио, то је радио млади руски редитељ Ленар Камалов, смислио је десетоминутни филм, причу о Донбасу и послао ми је. Прича је тачна, описао је неке ствари и позвао ме да дођем. Тада сам служио у војсци у Донбасу и дошао сам у Москву у униформи у којој сам био на линији. Било је рано јутро, снимао сам тај филм прљав и неиспаван, седео сам у неком разваљеном аутомобилу, дали су ми оружје... Рекли су – тако добро изгледаш, одлично си ушао у лик! Било ми је смешно, мени није потребно да улазим у улогу, чак ми је немогуће да из ње изађем. То се снимало један дан, отишао сам назад у Доњецк и отишао на положај, пуцали су на мене из свих оружја и помислио сам како је мој живот зачуђујући и прелеп – снимао сам филм, сада пузим по тој земљи, а мало пре тога био сам гост Емира Кустурице и председника Републике Српске и пловио сам с њима јахтом по реци. Онда сам размишљао о томе како сам три дана раније био код Кустурице, јуче снимао филм, а данас се склањам од ватре и коме могу то да испричам а да поверује да је то мој живот, осим својој жени. Потом су тај филм послали на фестивал у Њујорк где је добио главну награду у категорији краткометражних филмова, приказан је на још три или четири фестивала и свуда је одлично примљен. Све је испало веома добро, веома убедљиво, задовољан сам.

Защо Вас као писца занимају људи у граничним ситуацијама, свеједно да ли су то дешавања у породици, у рату, у логору, у љубави?

Тако је било када сам био млад. Када сте млади желите да све буде криво, да на крају сви обавезно изгину, затим ме је то прошло. Да, код мене има трагичних догађаја и у *Сањки* и у *Психологијама* и у *Обиљељу*, али имам и много прича у којима се старам да се ништа лоше не деси, да нема граничних ситуација већ да једноставно пишем о току живота, о његовој необичности и парадоксалности. Није обавезна ерупција вулкана да би читаоцу било занимљиво, могуће је писати сасвим другачије. Али то може бити принцип да би се читалац заинтересовао за књигу, да би му она постала важна,

то је просто механизам. Рат и мир или Ана Карењина под возом нису најважнији, суштина је у другим стварима, оно најважније произилази из сфере језика и сазнања. Сматрам себе патриотом, волим своју земљу, не волим буржоазију, не волим нацизам, не волим национализам. Наравно, учествујем у неким догађајима у којима не могу физички да не учествујем и наравно да то утиче на мене. Провео сам три године у Донбасу и видео сам стотине ситуација и стотине типова које нико није видео, писаћу о томе једном, зашто не бих.

Када смо раније разговарали њрејоручивали сће нам Садулајева, Водоласкина, Терехова. Шћа бисте нам сада њрејоручили?

Читао сам мало нових ствари, Терехов остаје мој омиљени руски писац. Читао америчког писца Френзена, *Слободу*, *Корекције*, *Безгрешности*, то је генијални писац, просто незамислив писац, одличан. Френзена и Толстоја сматрам потпуно равноправним. Френзен је изјавио да је читао моје књиге, хвалио ме је, мени то изгледа невероватно, мислим – он је геније и он мене чита, како је то добро. И Кустурица ми је дао комплимент, рекао је да постоје два велика писца данас у свету – Прилепин и Френзен. Дуго нисам ништа друго ново читао, сада ћу опет читати.